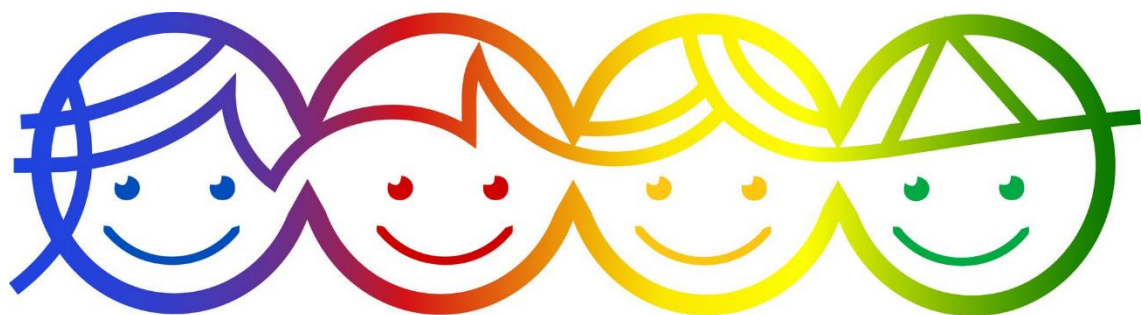

Burgerschaps- onderwijs

Kindcentrum De Boog
voor kinderen van 0 - 13 jaar

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
1 Inleiding.....	2
1.1 Inleiding.....	2
2 De context.....	3
2.1 De wet Burgerschap.....	3
2.2 Onderzoekskader.....	3
2.3 De kerndoelen.....	4
3 Kindcentrum De Boog.....	5
3.1 Omgevingsbeeld.....	5
3.2 Waar wij voor staan (samenvatting uit Visie De Boog).....	5
3.3 Visie op burgerschap.....	5
4. Ons aanbod en uitwerking van de bouwstenen/doelen.....	5
4.1 Ons schoolcurriculum met 9 bouwstenen.....	5
Bouwstenen 1-3: Kern Democratie.....	5
Bouwstenen 4-6: Kern diversiteit.....	6
Overige 3 bouwstenen.....	6
4.2 De negen bouwstenen in de praktijk.....	6
1. Vrijheid en gelijkheid.....	6
2. Macht en inspraak.....	8
3. Democratische cultuur.....	9
4. Identiteit.....	9
5. Diversiteit.....	10
6. Solidariteit.....	11
Leerlingen leren:.....	11
7. Digitaal samenleven.....	12
Algemeen.....	13
8. Duurzaamheid.....	13
9. Wereldburgerschap.....	14
5 Zorg voor kwaliteit.....	14
6 Taakverdeling.....	15

1 Inleiding

1.1 Inleiding

Dit beleidsstuk gaat over burgerschap. Gelet op de wet zijn we verplicht om actief burgerschap, sociale cohesie en sociale integratie op een doelgerichte en samenhangende wijze te bevorderen. In

de kern gaat burgerschap om de bereidheid en het vermogen om deel uit te maken van de gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren. Dit beleidsstuk sluit aan bij de wetgeving over burgerschap en richt zich primair op onze visie en onze doelen met betrekking tot burgerschap. Hoe kijken we aan tegen burgerschap op school en wat willen we bereiken? Op onze school onderscheiden we negen bouwstenen/doelen voor burgerschap. In dit beleidsstuk zijn deze negen bouwstenen/doelen nader uitgewerkt en weggezet in een curriculum. Dit beleidsstuk biedt ons een gezamenlijk concept over wat burgerschap inhoudt en een raamwerk om concreet invulling te geven aan ons burgerschapsonderwijs.

2 De context

2.1 De wet Burgerschap

Sinds 2006 is iedere school bij wet verplicht om aandacht te besteden aan burgerschapsvorming. Op 1 augustus 2021 is de wet ter verduidelijking van de burgerschapsopdracht in werking getreden. Met de inwerkingstreding van deze wet zijn scholen verplicht om een doelgericht en samenhangend aanbod te formuleren voor burgerschapsonderwijs. Burgerschapsonderwijs krijgt met de wet een meer verplichtend karakter.

De verduidelijkte wet benadrukt de basiswaarden van de democratische rechtstaat en de school als oefenplaats voor democratisch burgerschap. Scholen moeten in hun beleid verantwoorden hoe ze werken aan de volgende aspecten:

- Het nadrukkelijk en expliciet bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat (wetsartikel a)
- Het beschrijven hoe ze met hun leerlingen werken aan de sociale en maatschappelijke competenties die nodig zijn om te functioneren in een pluriforme democratische samenleving (wetsartikel b)
- Aandacht schenken aan kennis van soorten van diversiteit op het niveau van groepen en individuen en hoe zij respect daarvoor bevordert (wetsartikel c)
- School fungeert als oefenplaats voor democratisch burgerschap (wetsartikel d)

2.2 Onderzoekskader

Het nieuw ingevoerde wettelijk kader leidt tot een andere vorm van inspectietoezicht (Inspectie, 2021). Inspectie kijkt hoe scholen burgerschap een plek geven in het hele onderwijsaanbod. Het schoolklimaat is een belangrijke leidraad. De inspectie neemt de minimeisen van de wet als uitgangspunt. Scholen moeten voldoen aan de wettelijke eisen, maar mogen die invullen op een manier die past bij de school.

We houden zelf ruimte om inhoud en vorm te geven aan burgerschapsonderwijs. Dat is het logische gevolg van de vrijheid van onderwijs. Maar, de wet laat zien dat er wel een aantal zaken verplicht is:

1. Zorgen voor kennis van de democratie en de rechtsstaat zelf, alsmede de grondrechten
2. Zorgen voor kennis van en inzicht in de werking van en respect voor de basiswaarden
3. In ieder geval (ook) aandacht besteden aan vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit
4. Ontwikkelen van sociale competenties
5. Ontwikkelen van maatschappelijke competenties
6. Een oefenplaats zijn waarin actief kan worden geoefend met de basiswaarden

2.3 De kerndoelen

Richtinggevend voor de onderwijspraktijk zijn de huidige kerndoelen die in 2006 tot stand zijn gekomen. Zij vormen de wettelijke kaders voor de onderwijsinhoud. De kerndoelen zijn heel globaal omschreven. De wetgever geeft scholen zo de mogelijkheid om zelf invulling te geven aan de inhoud van hun onderwijs.

Burgerschap kent (nog) geen eigen kerndoelen. Wel zijn er kerndoelen uit verwante leergebieden die een relatie hebben met burgerschap. Scholen kunnen die kerndoelen gebruiken als wettelijke inhoudelijke basis.

De kerndoelen die het meest zijn verbonden met burgerschap zijn te vinden in het leergebied Oriëntatie op jezelf en de wereld (OJW). Buiten OJW zijn er kerndoelen met vaardigheden die belangrijk zijn voor deelname aan de pluriforme democratische samenleving. Deze zijn te vinden in het leergebied Nederlands (NL)

De kerndoelen die het meest zijn verbonden met burgerschap:

- **Kerndoel 36:** De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.
- **Kerndoel 37:** De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.
- **Kerndoel 38:** De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit.

Andere kerndoelen die gerelateerd kunnen worden aan Burgerschap zijn kerndoel 34,35,39, 47 en 53:

- **Kerndoel 34:** De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.
- **Kerndoel 35:** De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.
- **Kerndoel 39:** De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.
- **Kerndoel 47:** De leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen- en buitenland, vanuit de perspectieven landschap, wonen, werken, bestuur, verkeer, recreatie, welvaart, cultuur en levensbeschouwing. In ieder geval wordt daarbij aandacht besteed aan twee lidstaten van de Europese Unie en twee landen die in 2004 lid werden, de Verenigde Staten en een land in Azië, Afrika en Zuid-Amerika.
- **Kerndoel 53:** De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.

Bij de samenstelling van ons curriculum zullen we de bovenstaande kerndoelen als uitgangspunt nemen. Deze kerndoelen moeten herkenbaar terugkomen in onze lessen.

3 Kindcentrum De Boog

3.1 Omgevingsbeeld

Basisschool de Boog maakt onderdeel uit van Kindcentrum de Boog in de Eindhovense wijk 't Hofke, in het stadsdeel Tongelre. Ons interconfessioneel Kindcentrum is gehuisvest in een eigentijds gebouw dichtbij het groendomein het Wasven. Onze kinderen wonen voornamelijk in de buurt of de omliggende buurten van de school. De cultuur, de opvoeding en het opleidingsniveau van de ouders van onze kinderen is divers.

3.2 Waar wij voor staan (samenvatting uit Visie De Boog)

Onze leerlingen groeien op in een steeds complexere, pluriforme maatschappij. We vinden het van belang om onze leerlingen op een goede manier hierop voor te bereiden.

'Elk kind echt zien en aansluiten bij wat het nodig heeft'. Dat is de kern van onze visie waarmee we invulling geven aan ons onderwijs. In onze visie en kernwaarden staat omschreven dat we respectvol naar elkaar zijn. Dat kinderen zelfvertrouwen hebben, zichzelf durven te zijn en openstaan voor de omgeving. Daarnaast beschrijven we dat kinderen de wereld om hen heen ontdekken en hier de ruimte voor krijgen. Ieder kind is welkom op onze kindcentrum, binnen de mogelijkheden van het kindcentrum. We bereiden kinderen voor op de toekomst en deelname aan de maatschappij. We willen dat kinderen kritisch in de wereld staan, wereldwijd worden en zich wereldburger voelen. We vinden het bovendien belangrijk dat ons kindcentrum zichtbaar is in de wijk door de maatschappelijke betrokkenheid die we tonen.

3.3 Visie op burgerschap

Wij beschouwen burgerschap als een belangrijk en wezenlijk onderdeel van ons onderwijsprogramma. Binnen ons kindcentrum zien we burgerschap niet als een vak apart, maar een manier van omgaan met leerlingen en lesgeven, waarbij kinderen uitgedaagd worden om na te denken over hun rol als burger in de Nederlandse samenleving. Aandacht besteden aan burgerschap betekent kinderen het belang leren van democratie, participatie en identiteit in de Nederlandse samenleving. Deze samenleving kent veel verschillende culturen en religies (identiteit). Dit is ook zichtbaar in de diversiteit van onze populatie. Juist daarom is het van belang kinderen al vroeg hun verantwoordelijkheid in deze democratische samenleving te leren nemen.

4. Ons aanbod en uitwerking van de bouwstenen/doelen

4.1 Ons schoolcurriculum met 9 bouwstenen

Zoals hierboven beschreven, zien we burgerschap als een belangrijk en wezenlijk onderdeel van ons onderwijsprogramma en niet als een vak apart. Burgerschap komt aan bod bij diverse vakken en vakonderdelen.

De hieronder beschreven negen bouwstenen vormen de basis voor het burgerschapsonderwijs op onze school.

Bouwstenen 1-3: Kern Democratie

Het leren over de democratische rechtsstaat is uitgewerkt in drie bouwstenen:

1. **Vrijheid en gelijkheid:** Leerlingen leren van, door en over de waarden van de democratische rechtsstaat. Dit begint met regels/afspraken in de eigen leefomgeving en breidt uit naar de publieke ruimte en samenleving. Leerlingen leren over nationale en internationale wetten en verdragen (mensenrechten, kinderrechten)

2. **Macht en inspraak:** Leerlingen leren manieren waarop ze besluitvormingsprocessen op vreedzame wijze kunnen beïnvloeden. Ze maken kennis met macht en gezag en de wijze waarop dit georganiseerd is op verschillende niveaus.
3. **Democratische cultuur:** Leerlingen leren dat hun stem gehoord wordt en dat hun inbreng ertoe doet bij besluitvormingsprocessen in de groep. Zij ervaren dat de ander ook een stem heeft en ontdekken daarbij overeenkomsten en verschillen tussen mensen. Leerlingen leren over vreedzaamheid, verdraagzaamheid, de ander te (h)erkennen als gelijkwaardige en op gelijke voet met de ander te communiceren.

Deze bouwstenen belichten elk een ander aspect van de democratie, maar moeten nadrukkelijk in samenhang worden gezien. Bouwstenen 1 en 2 hebben daarbij een sterke kenniscomponent. De derde bouwsteen biedt vooral ruimte voor het toepassen van burgerschapsvaardigheden. Het gaat hierbij dan ook niet slechts om 'leren over', maar ook leren door te ervaren, te ondergaan en toe te passen.

Bouwstenen 4-6: Kern diversiteit

De kern diversiteit kent ook drie bouwstenen:

4. **Identiteit:** Leerlingen ontdekken hun primaire en secundaire emoties, ambities, talenten en ontwikkelpunten. Ze raken bewust van identiteitsvormingsaspecten en reflecteren op tradities, vieringen en rituelen.
5. **Diversiteit:** Leerlingen leren woorden te geven aan wat de ander doet en wil en ontdekken daarin overeenkomsten en verschillen. Ze leren onderlinge conflicten vreedzaam op te lossen. Ze maken kennis met levensbeschouwelijke stromingen.
6. **Solidariteit:** Leerlingen ontwikkelen manieren om de eigen en de belangen van anderen te behartigen; alsmede uitsluiting, onrechtvaardigheid, discriminatie en ongelijke behandeling te herkennen en benoemen.

Bouwsteen 4 gaat uit van de vrijheid van ieder individu en van elke groep om een eigen identiteit te hebben en/of te ontwikkelen. Het leren over diversiteit of pluriformiteit is uitgewerkt in de bouwsteen 5. Deze twee bouwstenen zetten de feitelijke kennis 'klaar' en bieden mogelijkheden om daarop te reflecteren (wat betekent dat voor mij?). De derde bouwsteen gaat om mogelijkheden voor het toepassen van burgerschapsvaardigheden en roept dus op om te handelen.

Overige 3 bouwstenen

7. **Digitaal samenleven:** Leerlingen leren over de effecten van de onlinewereld op hun identiteit, persoonlijke (online) leven en op de publieke sfeer. Ze leren kritisch en creatief denken over media-inhouden en -processen en daar ook naar handelen.
8. **Duurzaamheid:** Leerlingen leren in duurzaamheidskwesities over verschillende waarden en belangen en de gevolgen daarvan voor de leefomgeving, nu en later. Ze leren duurzame keuzes te herkennen en te reflecteren op hun eigen gedrag.
9. **Wereldburgerschap:** Leerlingen verkennen hoe zichzelf, klasgenoten en andere mensen in Nederland verbonden zijn met andere delen van wereld en leren over internationale samenwerking.

4.2 De negen bouwstenen in de praktijk

1. Vrijheid en gelijkheid

Onderbouw

Burgerschapsondewijs

Versie juli '23

Leerlingen ervaren dat er in de omgang tussen mensen regels en afspraken bestaan over hoe met elkaar en met spullen om te gaan. Ze ontwikkelen inzicht in het belang van regels en afspraken om op een prettige manier samen te zijn. De eigen vrijheid is begrensd door de vrijheid van de ander: iedereen heeft dezelfde rechten.

Leerlingen leren:

- Het belang van regels in de klas en op school voor spelen en samenwerken
- Leefregels en afspraken thuis en in de omgeving te benoemen en te vergelijken
- Dat ze vrijheid hebben in het maken van keuzes, rekening houdend met de keuzes van medeleerlingen en de geldende afspraken in de klas
- Dat iedereen rechten en plichten heeft.

Dit doen we d.m.v.

- We maken aan het begin van het schooljaar regels en afspraken met de klas. Hierbij maken we onderscheid met de regels van thuis. We bespreken de regels die gelden in de school en het plein
- We leren de kinderen nadenken over het maken van eigen keuzes (bijvoorbeeld d.m.v. planbord/doelenbord/eigenaarschap)
- We leren kinderen dat rechten en plichten bij het leven horen
- We leren kinderen om respectvol met elkaar en met spullen om te gaan

Bovenbouw

In de bovenbouw ervaren leerlingen dat de regels en afspraken in de directe leefomgeving van bijvoorbeeld de klas- en thuissituatie kunnen verschillen. Ze ontwikkelen het inzicht dat ook in de bredere samenleving regels en afspraken gelden. Ze kunnen dit in verband brengen met de democratische rechtsstaat. Door oefening ontwikkelen leerlingen inzicht in de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit en mogelijke spanning tussen deze basiswaarden. Ze leren dat de rechten die ze hebben voortkomen uit grond- rechten, mensenrechten en kinderrechten. Ze leren ook dat deze rechten niet voor iedereen in de wereld gewaarborgd zijn en gerespecteerd worden.

Leerlingen leren:

- Over de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit van de democratische rechtsstaat
- Over grondrechten, mensenrechten en kinderrechten en het belang ervan
- Dat iedereen gelijke rechten heeft die universeel zijn en onlosmakelijk met elkaar verbonden
- Dat de rechtsstaat kaders biedt voor rechten en vrijheden en bescherming tegen willekeur en machtsmisbruik
- Over de waarborging van en het respect voor die rechten hier en daar
- Over het belang van regels en afspraken thuis en op school en deze te vergelijken met die in de publieke ruimte
- Waarom ze vrijheid hebben in het maken van keuzes, rekening houdend met de keuzes van medeleerlingen en de geldende afspraken in de klas en omgeving;

Dat doen we d.m.v.

- We maken aan het begin van het schooljaar regels en afspraken met de klas, hierbij maken we onderscheid met de regels van thuis. We bespreken de regels die gelden in de school en op het plein

- We leren de kinderen nadenken over het maken van eigen keuzes en het innemen van eigen standpunten (bijvoorbeeld planbord/doelenbord/eigenaarschap)
- We leren kinderen dat rechten en plichten bij het leven horen
- We leren kinderen om respectvol met elkaar en met spullen om te gaan
- In thema's van Blink komen grondrechten, mensenrechten en kinderrechten aan bod. Ook rechten, vrijheden en bescherming tegen willekeur en machtsmisbruik zijn onderdeel van de thema's

2. Macht en inspraak

We leren de leerlingen dat:

Onderbouw:

- Er regels en afspraken gelden thuis, op school en in de publieke ruimte, en welke consequenties het kan hebben als je regels overtreedt of afspraken schendt. Bijvoorbeeld door middel van gastlessen, stagiaires die lesgeven, wanneer we op excursie gaan
- Er mensen zijn benoemd of gekozen die gezag hebben of dragen op school, in de woonplaats en in het land. De kinderen weten wie de directeur van de school is en wat haar taak is (de baas), de kinderen weten dat ze naar de leerkracht moeten luisteren. In verschillende thema's komen de woorden koning, president, burgemeester, politie etc. aan bod
- Er regels en afspraken gelden in ons land en welke rol verschillende mensen hebben bij het handhaven ervan.
- Het verschil tussen regels en afspraken, en de mogelijkheden en grenzen voor leerlingen om daarover mee te praten.
- We maken in de klas afspraken en er zijn schoolafspraken. We zorgen met z'n allen ervoor dat deze regels worden gehandhaafd.

Bovenbouw:

- Er regels en afspraken gelden thuis, op school en in de publieke ruimte, en welke consequenties het kan hebben als je regels overtreedt (gastles van Halt) of afspraken schendt. Bijvoorbeeld door middel van gastlessen, stagiaires die lesgeven, wanneer we op excursie gaan.
- Er mensen zijn benoemd of gekozen die gezag hebben of dragen op school, in de woonplaats en in het land. De kinderen weten wie de directeur van de school is en wat haar taak is (de baas), de kinderen weten dat ze naar de leerkracht moeten luisteren. In verschillende thema's komen de woorden koning, president, burgemeester, politie etc. aan bod.
- In verschillende thema's van Blink en taal leren we over gezagsdragers en politieke instituties in Nederland, Europa en de wereld; over de totstandkoming en handhaving van regels in Nederland en Europa; over de werking van ons politieke bestel en wat de buitenwerkingstelling van de rechtsstaat kan betekenen, uitgelegd aan de hand van de Duitse bezetting en de Holocaust (excursie oorlogsmuseum Overloon en kamp Vught).

Ook de volgende punten komen aan bod in verschillende Blink thema's:

- Dat de buitenwerkingstelling van de rechtsstaat kan betekenen, uitgelegd aan de hand van de Duitse bezetting en de Holocaust
- Over verschillende visies op vrijheid, gelijkheid en solidariteit
- Over rollen van en verhoudingen tussen mensen op school, in de buurt en in het land
- Over manieren waarop ze besluitvormingsprocessen op vreedzame wijze kunnen beïnvloeden en hoe ze daar verantwoordelijkheid voor kunnen nemen
- Over manieren om op school of in de eigen omgeving macht te organiseren en uit te oefenen

3. Democratische cultuur

We leren leerlingen

Onderbouw:

- Om te gaan met hun wensen en opvattingen en zich hierover uit te spreken
- De gevoelens, wensen en opvattingen van anderen te herkennen
- Te accepteren dat anderen iets anders willen, maar dat dit niet tot een conflict hoeft te leiden
- Hun stem te gebruiken tijdens gezamenlijke besluitvormingsprocessen
- Dat de ander ook een stem en mogelijk een ander gezichtspunt heeft
- Hiernaar te luisteren en vragen te stellen om meer over de ander en zijn of haar gezichtspunt te weten te komen
- Conflicten in de klas op een vreedzame manier op te lossen.

Dit doen we door middel van: Kringgesprekken, bespreken van pauzes, modellen (voordoen), keuzemomenten aanbieden.

Bovenbouw:

- Dat het meepraten over zaken die hen aangaan een (kinder)recht is
- Hun mening te verwoorden en daar eenvoudige argumenten voor te geven
- In de context van de klas te proberen anderen van hun mening te overtuigen
- De mening van anderen in eigen woorden samen te vatten
- Hun eigen mening bij te stellen op basis van nieuwe inzichten
- Hun stem te gebruiken tijdens besluitvormingsprocessen in de klas- en schoolcontext en daarbij ruimte te maken voor de mening van alle leerlingen
- Er rekening mee te houden dat hun mening of uitlatingen emoties teweeg kunnen brengen bij anderen
- Dat mensen over onderwerpen verschillend kunnen denken
- Dat die verschillen soms wel, soms niet overbrugd kunnen worden en soms ook tot spanningen en conflicten leiden
- Conflicten in de directe omgeving op een vreedzame manier op te lossen, maar ook te accepteren dat conflicten kunnen blijven bestaan

Dit alles doen we door middel van: Blinklessen, debatteren in de klas (taallessen), mening bespreken met jeugdjournaal, lentekriebels, voorbereiden op de middelbare schoolkeuze

4. Identiteit

We leren leerlingen

Onderbouw:

- De eigen grenzen te herkennen, te benoemen en te bewaken (emotioneel, fysiek)
- Te verwoorden wat ze denken, doen, willen en willen worden
- Leren dat hun taal of talen deel uitmaken van wie ze zijn
- Te benoemen wat ze al kunnen en wat nog niet, wat ze leuk vinden om te doen
- Hun primaire emoties te herkennen, benoemen en ermee om te gaan
- Over zichzelf te praten in termen van toen, nu en later, hier en daar (bijvoorbeeld: “toen was ik ... nu ben ik, later wil ik...”; “hier ben ik/ doe ik ... daar ben ik/ doe ik”)
- Te benoemen wat bij hen thuis belangrijke tradities, vieringen en rituelen zijn.

Bovenbouw:

- De eigen grenzen te herkennen, te benoemen en actief te bewaken (emotioneel, fysiek en seksueel)
- Te duiden wat ze denken, doen, willen en willen worden, en daar gepast naar handelen
- Hun primaire en secundaire emoties te herkennen, te benoemen en hier bewust mee omgaan
- Te benoemen wat ze al goed kunnen en wat ze nog beter onder de knie willen krijgen, ook in het licht van het onderwijs dat ze na de basisschool willen volgen
- Uit te drukken met welke groep(en) in cultuur en samenleving ze zich verbonden voelen en welke betekenis symbolen en rituelen voor hen hebben, waaronder ook nationale symbolen
- Verschillende aspecten bewust waar te nemen waardoor hun identiteit mede gevormd is: gender, gezin, sociaaleconomische achtergrond, levensbeschouwing, religie en cultuur
- Te reflecteren op de mate waarin hun identiteit mede gevormd is en beïnvloed wordt door leeftijdgenoten, groepsidentiteiten, (sociale) media, persoonlijke mogelijkheden en beperkingen
- Na te denken over schoonheidsidealen, gender, seksualiteit, etniciteit en (on)gelijkheid zoals die gerepresenteerd worden in (sociale) media, en welke invloed die beelden op hen hebben

We doen d.m.v.:

- Week van de lentekriebels
- Themagericht werken in de onderbouw
- Regels en afspraken van het plein
- Benoemen van gewenst gedrag
- Eigenaarschap van kinderen bevorderen (wat kan ik goed, wat wil ik verbeteren?)
- Mediawijsheid (gericht op gewenst gedrag online)
- Startgesprekken
- Gouden Weken
- Kijkwijzer van Zien in de klas (executieve functies)

5. Diversiteit

Leerlingen leren:

Onderbouw

- De primaire emoties met de bijbehorende lichaamstaal van een ander te herkennen en benoemen

- De grenzen (emotioneel en fysiek) van de ander te herkennen en daar rekening mee te houden
- Fysieke kenmerken van zichzelf te benoemen en te vergelijken met die van de ander
- Over vriendschap en verliefdheid
- De eigen gezinssituatie en thuiscultuur of –culturen te vergelijken met die van een ander
- Te verwoorden wat de ander doet en wil en daarin overeenkomsten en verschillen te ontdekken
- Samen onderlinge conflicten vreedzaam op te lossen

Bovenbouw

- Hoofdzaken over religieuze en levensbeschouwelijke stromingen en culturele tradities en gebruiken die in onze diverse samenleving een rol spelen
- Over seksualiteit, verschillende seksuele oriëntaties en expressies van gender
- De grenzen (emotioneel, fysiek en seksueel) van anderen herkennen en daar rekening mee te houden
- De secundaire emoties van de ander te herkennen en te benoemen en te anticiperen op reacties van anderen op het eigen handelen
- Uit te wisselen wat gedeelde en verschillende waarden, overtuigingen, idealen en toekomstverwachtingen zijn
- Overeenkomsten en verschillen tussen mensen te herkennen, te benoemen en in aanzet te verklaren
- Hoe groepsgedrag en (sociale) media de houdingen en het gedrag van klasgenoten mede kunnen verklaren

Dit doen we d.m.v.

- Week van de lentekriebels
- Themagericht werken in de onderbouw
- Regels en afspraken van het plein
- Benoemen van gewenst gedrag
- Eigenaarschap van kinderen bevorderen (wat kan ik goed, wat wil ik verbeteren?)
- Mediawijsheid (gericht op gewenst gedrag online)
- Startgesprekken
- Observatielijsten invullen
- Gouden Weken
- Kijkwijzer van Zien in de klas (executieve functies)

6. Solidariteit

Leerlingen leren:

Onderbouw

- Eenvoudige taken en problemen uit te voeren of op te lossen met respect voor de afspraken die onderling gemaakt zijn
- Te benoemen wat ze zelf nodig hebben
- Te zien wat anderen nodig hebben en wat dat betekent voor hun eigen handelen
- In concrete situaties te herkennen en te benoemen wat ze eerlijk of oneerlijk vinden, goed of slecht, welke spanningen dit kan opleveren en wat dat kan betekenen voor hun handelen

- Over in- en uitsluiting en pesten in de klas.

Bovenbouw

- Taken uit te voeren of problemen op te lossen met respect voor de afspraken die onderling gemaakt zijn
- Doelen te stellen en werkwijzen te bepalen voor werk dat je alleen of samen doet
- Manieren om voor hun eigen belangen en die van de groep op te komen
- Manieren om voor concrete anderen hier en elders op te komen
- Voorbeelden van uitsluiting, onrechtvaardigheid, discriminatie en ongelijke behandeling in de eigen omgeving en in het land te herkennen en te benoemen
- Manieren om kwesties rond solidariteit op school of in de omgeving te onderzoeken, aan te kaarten en als het kan er gevolg aan te geven
- Na te denken over de rollen die de overheid, middenveld en burgers kunnen spelen bij het bevorderen van solidariteit en rechtvaardigheid

Dit doen we d.m.v.

- Regels en afspraken van het plein
- Volgen antipestprotocol
- Inzet van antipestcoördinatoren

7. Digitaal samenleven

Leerlingen leren:

Onderbouw

- Verschillende vormen van (media)boodschappen te (her)kennen
- Verschillende functies, primaire doelstellingen en de reikwijdte van media te herkennen
- Hun eigen mediagebruik (type, duur, frequentie) te onderzoeken
- Over de invloed van mediaboodschappen op hun leefwereld.

Bovenbouw

- Dat bij digitaal communiceren ook omgangsregels gelden en kunnen deze toepassen
- Hun eigen mediagebruik te onderzoeken, zich bewust te worden van de gevolgen en van de ethische aspecten hiervan
- De betrouwbaarheid van digitale informatiebronnen te onderzoeken en de verschillen tussen betrouwbare en niet-betrouwbare informatiebronnen te benoemen
- De gevolgen van digitaal communiceren en discussiëren voor henzelf en voor anderen te onderzoeken
- Over verschillende vormen van media (boodschappen), de toegang daartoe en hun invloed op hun eigen leefstijl en die van anderen
- Zorg te dragen voor eigen digitale veiligheid en die van anderen

Dit doen we d.m.v.

Onderbouw

- Digitaal prentenboek
- Gebruik van tablets/ chromebooks
- Sinterklaasjournaal

- Klokhuis
- Nieuwsbegrip onderwerpen

Bovenbouw

- Mediamasters groepen 7 (week van mediawijsheid)
- Jeugdjournaal
- Groepsapp groepen 8
- Blink: bronnenonderzoek
- Chromebook omgeving, google docs, documenten delen
- Omgang schoolmail?
- Sociale media bespreken met klas en ouders
- Nieuwsbegrip onderwerpen

Algemeen

- Infoavond voor ouders door mediacoach over internetgebruik en social media

8. Duurzaamheid

We onderschrijven de visie van SKPO; Het nemen van verantwoordelijkheid is een vanzelfsprekendheid

Duurzaamheid is een vanzelfsprekend, terugkerend item in het denken en spreken van leerlingen, ouders en collega's. Het gaat dan om zorg voor elkaar (incl. een gezonde leefstijl), de directe omgeving en de wereld. Duurzaamheidseducatie zit verweven in het lesaanbod.

Binnen de hele organisatie toetsen we ons doen en laten aan duurzaamheid. WE hebben duurzaamheid verinnerlijkt; leerlingen en collega's hebben een duurzaamheidsgeweten ontwikkeld. Dit innerlijke kompas helpt ons bij het maken van duurzame(re) keuzes.

Dit doen we d.m.v.

- Gebruik van afvalbakken voor het scheiden van afval
- Week van de duurzaamheid
- Gebruik van doppers of andere herbruikbare drinkflessen
- Batterijen challenge
- Duurzaamheids bingo, jaarlijkse bingo
- Overleg met de leerlingenraad
- Kosteloze materialen inzamelen
- Buurt opruimen met afvalprikkers

Groep 1 t/m 4

- Bezoek aan de milieustraat

Groep 5 t/m 8

- Excursie naar rioolwaterzuivering
- Bezoek aan de milieustraat
- E-waste
- Textiel race groepen 7

9. Wereldburgerschap

- Taalklas
- Stilstaan bij verschillende feestdagen (we vieren de Katholieke feestdagen)
- Blink thema's (Ik hou van Holland, wereldse kinderen, altijd onderweg)
- Bezoek aan de wereldwijzer (collega's)
- Kerstdiner, eten uit verschillende culturen
- Elke dag in gesprek zijn met de kinderen (weekendkring, klassengesprek, spontane onderwerpen)
- Boeken over kinderen en gebruiken uit andere culturen in de bieb
- Lentekriebels
- Welkom heten in alle talen op het prikbord
- Schoolbreed Engels (wereldtaal)
- We hebben als team een workshop wereldburgerschap gehad (Kempel)
- We hebben in de onderbouw een NT2 cursus gevolgd
- We hebben in de bovenbouw een cursus Engelse (Kempel) taalvaardigheid gevolgd (Kempel)

5 Zorg voor kwaliteit

Professionele kwaliteitscultuur

Een professionele kwaliteitscultuur is een belangrijke bouwsteen voor goed burgerschapsonderwijs. Dat is een cultuur waarin alle betrokkenen, vanuit hun professionaliteit, in samenhang werken aan bewaking en verbetering van kwaliteit. Dat is in het algemeen een voorwaarde voor goed onderwijs, maar speelt bij burgerschapsonderwijs een nog grotere rol. Dat hangt samen met enkele specifieke kenmerken van burgerschapsonderwijs.

Zo ligt de invulling van het burgerschapsonderwijs niet voor altijd vast. Die sluit aan bij de leefwereld van jongeren en bij wat voor jongeren belangrijk is. Dat betekent dat de actualiteit, gebeurtenissen in het leven van jongeren en wat er gebeurt in en om de school gevolgen kunnen hebben voor de invulling van burgerschap. Ook gaat het bij burgerschap om – soms botsende – waarden. Dat vereist een doordachte inhoudelijke en pedagogische aanpak. Het is nodig om binnen het team afspraken te maken en teamleden moeten in staat zijn om (vanuit de visie van de school) in te spelen op nieuwe situaties. Daarbij worden soms 'lastige' gesprekken gevoerd, bijvoorbeeld omdat waarden botsen of omdat zich ontwikkelingen voordoen waarover binnen de school (onder leerlingen, en soms ook onder leraren) verschillend wordt gedacht. Juist dan is een doordachte aanpak van belang, zodat leerlingen leren hoe ze met zulke situaties kunnen omgegaan. Anders gezegd: dat we het niet altijd met elkaar eens zijn, is niet erg. Juist dan komt het erop aan dat we daarmee op een goede manier omgaan. Dat is op onze school mogelijk vanwege het professioneel klimaat, met leraren die dat kunnen, die afspraken hebben gemaakt over een aanpak, die samenwerken en die elkaar vertrouwen.

Kwaliteitszorg

Onder kwaliteitszorg verstaan we het bewaken en verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs. Ook voor burgerschapsonderwijs is dat van belang. Hoewel het nodig kan zijn om apart aandacht te besteden aan de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs, hoort dit thuis in de algemene, brede kwaliteitszorg binnen ons onderwijs zoals dit in onze schoolgids is beschreven. We nemen het burgerschapsonderwijs dus mee in de gebruikelijke kwaliteitszorg, zoals de periodieke

tevredenheidsmetingen en leerling- en oudervragenlijsten. Op basis van de uitslagen stellen we actiepunten vast.

Onze school zorgt ervoor dat de randvoorwaarden voor goed burgerschapsonderwijs op orde zijn. Deze randvoorwaarden zijn:

- School evalueert regelmatig de kwaliteit en resultaten van het burgerschapsonderwijs.
- Directie volgt of de afspraken over burgerschapsonderwijs worden nagekomen en spreekt mensen aan als dat niet zo is.
- Onze directie en gehele team leeft onze visie op burgerschap voor en draagt die actief uit.
- Onze school heeft voldoende middelen om het burgerschapsonderwijs dat we willen vorm te geven.

6 Taakverdeling

Onderstaande tabel geeft een overzicht van wie doet wat en wanneer.

Wat	Wie	Wanneer
Burgerschap en schoolgids	Directie	juli
Actualiseren beleid	Directie	mei
Uitvoeren van het aanbod	Leraren	Hele schooljaar
Evaluatie Burgerschap	Directie/IB/Team	februari